

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

**Zneužívanie antických naratívov v českej a
slovenskej tlači v súvislosti s udalosťami
Slovenského národného povstania**

Jozef Kandráč

Olomouc 2025

Obsah

Úvod.....	3
<i>Slovák</i> (pohľad vládnucej strany).....	5
<i>Bojovník: orgán Československej armády</i> (povstalecký uhol pohľadu)	9
<i>Venkov</i> (pohľad z Protektorátu).....	11
Záver.....	12
Resume	13
Zoznam prameňov a literatúry	14

Úvod

Pamäť je veľmi krehká a zraniteľná súčasť ľudského života. Rôzne typy ochorení nám ju vedia poškodiť a narušiť viac ako len prirodzené zabúdanie. Podobný problém nastáva aj s kolektívnou pamäťou ľudu. Často nie je spoľahlivá, už vôbec nie objektívna, ale je rovnako krehká a zraniteľná voči zabúdaniu ako voči úmyselnému poškodzovaniu. Často sa ňou snažia manipulovať rôzne politické subjekty. Našou prácou však nie je hodnotiť kroky súčasných politických subjektov ale upozorniť na problematiku zneužívania historických pojmov. Vodcami totalitných režimov prvej polovice 20. storočia, bolo obľubované používanie antických historických motívov. Nikto sa doposiaľ nezaoberal touto problematikou v Českom a Slovenskom prostredí. Cieľom tejto práce je podrobná analýza vybraných českých a slovenských periodík, ktoré vychádzali v období Slovenského národného povstania.

Touto prácou hľadáme odpoveď na otázky: Pracovala dobová tlač s antickými motívmi? Pracuje s antickou tematikou viac slovenská alebo česká tlač? Vyvíja sa s priebehom povstania intenzita alebo spôsob práce s týmito naratívami? Konkrétne pracujeme s periodikom *Slovák*, ten bol denníkom vydávaným vládnuou politickou stranou Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou.¹ Tento fakt by mal byť pre bežného čitateľa výkričníkom, ktorý nám vypovedá o objektivite informácii ktoré nám podáva. Pre nás je však práve tato skutočnosť obohacujúcou, keďže nám ukazuje oficiálnu ideológiu režimu. Za účelom tejto práce sme skúmali čísla, ktoré vychádzali v období 25. 8. 1944 – 5. 11. 1944. Aby sme poskytli aj druhý pohľad na udalosti povstania pracujeme aj s periodikom *Bojovník: orgán Československej armády*. Bol to povstalecký časopis, vydávaný Veliteľstvom ČSA na Slovensku v Banskej Bystrici. Vychádzal v období od 6. 9. 1944 – 25. 10. 1944. Celkovo vyšlo 42 čísel, 43. číslo bolo napísané, ale kvôli evakuácii Banskej Bystrice ho nebolo možné vytlačiť.² Z periodík vydávaných v protektoráte Čechy a Morava sme zvolili *Venkov*. Toto periodikum bolo vydávané už v medzivojnovom období Republikánskou stranou československého venkova.³ Predpokladáme, že zmienok v periodiku *Venkov* môže byť menej, z dôvodu menšej zainteresovanosti v probléme povstania na Slovensku. V tejto práci sme skúmali čísla vychádzajúce v období 29. 8. – 5. 11. 1944. Tlač v protektoráte bola kontrolovaná a riadená nacistickým Nemeckom.⁴ S týmito periodikami

¹ FEDOR, Michal: *Bibliografia periodík na Slovensku v rokoch 1939-1944*. Martin 1969, s. 327.

² FEDOR, M.: *Bibliografia periodík na Slovensku v rokoch 1939-1944*, s. 100 - 101.

³ KÁRNÍK, Zdeněk: *Male dějiny československe (1867-1939)*. Praha 2008, s. 156.

⁴ KONČELÍK, Jakub: *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. In Foret, M. - Lapčík, M. - Orság, P. (eds.). *Média dnes : reflexe mediality, médií a*

pracujeme primárne, analyzujeme však aj článok z novín *Čas: Ústredný orgán Demokratickej strany na Slovensku*, ktoré vychádzali v období povstania vo Zvolene.⁵

V oblasti odbornej literatúry sa táto práca opiera, najmä o dielo Jozefa Jablonického *Povstanie bez legend*.⁶ Ďalšou významnou zdrojom informácií je práca Michala Fedora *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939-1944*.⁷ Mimoriadne dôležitým dielom pre túto prácu je *Slovník antické kultury*.⁸ Faktograficky sa čiastočne opierame aj o dielo Mary Beard *SPQR: a history of ancient Rome*.⁹ Čiastočnú oporou nám boli aj články Jakuba Končelíka: *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*¹⁰ a článok Michaela Mecklera: *The Beginning of the 'Historia Augusta'*.¹¹

mediálních obsahů. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008, s. 298.

⁵ FEDOR, M.: *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939-1944*, s. 112.

⁶ JABLONICKÝ, Jozef: *Povstanie bez legend*. 2. Bratislava 2024.

⁷ FEDOR, M.: *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939-1944*.

⁸ Kol. autorov. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974

⁹ BEARD, Mary: *SPQR: a history of ancient Rome*. London 2016,

¹⁰ KONČELÍK, J.: *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 295-311

¹¹ MECKLER, Michael: *The Beginning of the 'Historia Augusta'*. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte* 45, 1996, č. 3, s.364 - 375. Online: <http://www.jstor.org/stable/4436432> [cit. 03. 12. 2025].

Slovák (pohľad vládnucej strany)

Prvá zmienka antických motívov s ktorou sa v periodiku *Slovák* stretávame, sa nachádza v čísle 192. Na štvrtej strane tu nachádzame hneď dva články. Prvým z nich je *Nič nového pod slnkom*. V tomto článku autor uvádza niekoľko historických výdobytkov, ktoré poznal už staroveký svet. Článok vystupuje ako akási kritika pokroku, keďže ho bagatelizuje viac-takmer až neuveriteľnými faktami o objavoch minulosti. V súvislosti s modernými automobilmi uvádza článok: „*Rímsky dejepisec Július Capitolinus zaznamenal, že rímsky cisár Comodus, syn a nástupca Maraca Aurelia, vládnucci v rokoch 180 – 193, mal už niekoľko vozov, ktoré nie kone ťahali, ale ktoré sa pohybovali pomocou zariadenia, umiestneného vo vnútri voza. To bol teda akýsi prototyp dnešného auta.*“ V súvislosti s rozvojom letectva spomína báj o Daidalovi a Ikarovi. Neopomenie ani maják na ostrove Pharos, ktorý so svojimi 160 metrami prevyšoval aj sochu slobody. Autor pripisuje prvenstvo staroveku aj v oblasti žurnalistiky, kde podľa neho: „Prvé noviny vydával Gaius Julius Caesar pod názvom *Acta divina*.“¹² Autor zmieňuje aj ďalšie príklady, pre našu prácu však je toto postačujúci exkurz. Keďže článok neuvádza zdroje nie je overovanie tvrdení jednoduché. Príbeh o Commodových vozoch ktoré mal spomínať Julius Capitolinus sa nám dohľadať nepodarilo. Pravdepodobne sa tu referuje na dielo *Historia Augusta* s ktorým je tento autor spájaný. V tejto práci sa nám nič podobné objaviť nepodarilo. Autorstvo tohto diela a doba jeho vzniku je spochybňovaná už od 19 storočia.¹³ V prípade spomínaných *Acta divina* článok pravdepodobne odkazuje na *Acta Urbis*, vydávané na Caesarov popud od roku 59 p.n.l. známe aj pod menom *Acta diurna populi*.¹⁴ O Caesarovom prvenstve by sme mohli polemizovať ale článok nemá odborný charakter, čiže to nie je potrebné. Dôležitejšie je všimnúť si ako autor s týmito motívmi pracuje aby dokázal vyspelosť starovekého sveta.

Druhým článkom je článok *Aké boli divy staroveku?* Článok začína vetou: „*Keď sa chválime mohutnými stavbami dnešnej doby, nesmieme zabudnúť, že už v staroveku pred Kristovým narodením jestvovali monumentálne stavby, ktoré i pre dnešného človeka by boli divmi sveta.*“¹⁵ Článok vymenováva niektoré pamiatky ako chrám bohyne Artemidy v Efeze, opäť maják na ostrove Faros (zaujímavé je, že sa jedná o tú istú stranu, na ktorej bol predošlý

¹² *Nič nového pod slnkom*. Slovák, č. 192, 26.8. 1944, s.4. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bce6d8e4-e5ae-4d1d-987c-c0431c69171d> [cit. 03. 12. 2025].

¹³ MECKLER, Michael: *The Beginning of the 'Historia Augusta.'* Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte 45, 1996, č. 3, s.364. Online: <http://www.jstor.org/stable/4436432> [cit. 03. 12. 2025].

¹⁴ BAHNÍK, Václav: *Acta. Slovník antické kultury*. Praha 1974, s. 10.

¹⁵ *Aké byly divy staroveku?*. Slovák, č. 192, 26.8. 1944, s. 4. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bce6d8e4-e5ae-4d1d-987c-c0431c69171d> [cit. 03. 12. 2025].

článok, ale používa sa tu iná gramatická verzia), náhrobok kráľa Mausolea a visuté záhrady v Babylone.

Článok *Modranská Odysea* vyšiel 27.8.. Autor tu popisuje strastiplné cestovanie do Modry a v závere článku píše: „Nuž, či nebola táto moja modranská cesta pravou odyseou, hoci netrvala 10 rokov?“ Ďalej odôvodňuje napísanie článku, žiadosťou mestu Modra o zlepšenie dopravnej situácie.¹⁶ Tieto články nespomínajú antiku v súvislosti s udalosťami SNP, ale považujeme za nutné ich uviesť ako pohľad do uvažovania ľudákov o antickom svete, na základe ktorého si môžeme všimnúť ako sa pohľad zmenil so zmenou spoločenskej situácie. Činnosť partizánskych skupín a slovenskej armády sa začala stupňovať až k udalostiam 27. 8. 1944, keď partizáni spolu s miestnou vojenskou posádkou obsadili Ružomberok. Ružomerská vojenská posádka zahнала z mesta jednotky SS ktoré neskôr zlikvidovali.¹⁷ V ten istý deň sa uskutočnili incident na martinskej železničnej stanici, partizáni zadržali vlak s nemeckou vojenskou misiou mieriaca z Rumunska do Nemecka. Zadržaný Nemci boli spolupracujúcimi partizánmi a príslušníkmi slovenskej armády postrieľaný v priestoroch miestnej kasárne.¹⁸ V tlači sa nám tieto okolnosti výrazne neprejavajú. Dňa 30.8. vyšiel článok: *Čo symbolizujú zvieratá*. Zmienka antického sveta tu je jediná. „Rímske légie mali odznaky orlov, alebo aspoň týmto podobných vtákov.“ Následne autor vymenúva rôzne typy zvierat a čo znamenajú. Keď sa opäť dostane k orlovi, hovorí o ňom ako o našom symbole. Bola tu snaha pripodobniť sa k rímskym légiiam? Podľa nášho názoru, by to autor pravdepodobne spomenul explicitnejšie. Udalosti ktoré sa diali 29. 8. však môžeme vidieť v ďalších vetách: „Nie tak sokol. Ten je symbolom rýchlosti, smelosti a sily, ale povedali by sme aj bezočivej povahy. Veď napadne aj labuť, najmenej osem ráz tak veľká ako je sama!“¹⁹ V tomto článku vidíme jemné, pravdepodobne neúmyselne pripodobnenie Slovákov k rímskym légiiam, ale čo je zaujímavejšie, autor sa vymedzí voči sokolovi, ktorý je v ľudovej tradícii silným symbolom. Taktiež nemôžeme zabudnúť na rolu organizácie Sokol a jej symbolike pre Československú republiku. Autor odmietne sokola lebo má bezočivú povahu a napadne aj silnejšieho súpera v dobe, keď Ján Golian odvysielal pokyn k začatiu povstania a prihlásil sa k odkazu Československej republiky.

¹⁶ *Modrianska Odysea*. Slovák, č. 193, 27.8. 1944, s. 7. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a4913929-c936-49d9-9cb8-ae4d42475ab0> [cit. 03. 12. 2025].

¹⁷ JABLONICKÝ, J.: *Povstanie bez legend*, s. 211 – 213.

¹⁸ JABLONICKÝ, J.: *Povstanie bez legend*, s. 221

¹⁹ *Čo symbolizujú zvieratá*. Slovák, č. 195, 30.8. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:23273c7f-b000-4ae4-be36-97bcd3aace6a> [cit. 03. 12. 2025].

31. 8., dva dni po vylásení povstania, v čase keď bolo Armádne veliteľstvo v Prešove obsadené, 2 slovenské divízie odzbrojené a generál Malár internovaný, na stránkach *Slováka* je priznané že sa niečo deje. Uverejňujú prejav prezidenta z predchádzajúceho dňa. Stále však nepriznávajú, že sa deje niečo viac, ako len vyčíňanie partizánov.²⁰ V tom istom čísle časopisu nachádzame článok: *Moderné stavby v staroveku*. Opäť tu vidíme obdiv k vyspelosti staroveku. „O tom ako bývali ľudia v staroveku, môžeme sa dokonca poučiť v knihe, ktorú napísal architekt doby Caesarovej a Augustovej Vitruvius Polio, kniha vyšla r. 25 pr. Kr. a opiera sa čiastočne o staršiu odbornú literatúru grécku. V knihe sú podané znamenité poučky o stavaní a to nie len technologické, ale i obecné. Znejú často tak moderne, že by sa podľa nich mohol riadiť i hociktorý moderný urbanista.“²¹ Obdiv a rešpekt je z týchto slov evidentný. Na ďalšej strane máme článok, *Mimické počiatky starogréckeho divadla*.²² V ňom autor, nepracuje propagandisticky ale popisuje dejiny divadla.

Na dlhšie obdobie posledným článkom zmieňujúcim antické motívy je článok vydaný 3.9. *Vojenská zástava a štandarda*. Autor tu spomína: „Starovekí Rimania užívali viac štandard, ako zástav. Štandardy boli plastické obrazy, ktoré sa nosili na žrdiach na označovanie jednotlivých vojenských jednotiek. Orol, lev a pod. boli znakom boja a víťazstva.“²³ V tomto článku vidíme prechod symboliky k histórii vojenstva. Opäť sa nám spomína orol ako pozitívny symbol víťazstva. Stále tu je prítomný istý typ rešpektu k antickému Rímu. Následne, pravdepodobne vplyvom prebiehajúceho povstania nemáme žiadnu zmienku o čomkoľvek späť so starovekým svetom až do 18. 10. 1944. Mení sa nám však kontext použitia, a prvýkrát sa stretávame s odporom a politickým zneužitím. Článok *Hľadajú slovenských coriolanov* pracuje s príbehom Gaia Maria Coriolana.²⁴ Príbeh hrdinu, ktorý zradil svoju zem a pridal sa k nepriateľovi bol motívom Shakespeareovej hry *Coriolanus*. Coriolanov príbeh sa datuje približne do roku 490 p.n.l.²⁵ Môžeme predpokladať, že sa jednalo o mýtického hrdinu, ktorý prežíval hlavne v rímskej tradícii.²⁶ Motív zrady bol v kontexte Slovenského národného povstania pre tlač zaujímavý. Autor článku sa vymedzuje voči povstalcovi, ktorí pracujú

²⁰ *Nemecké vojsko neprichádza Slovensko obsadiť*. Slováč, č. 196, 31.8. 1944, s. 1. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025].

²¹ *Mimické počiatky starogréckeho divadla*. Slováč, č. 196, 31.8. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025].

²² *Moderné stavby v staroveku*. Slováč, č. 196, 31.8. 1944, s. 6. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025].

²³ *Vojenská zástava a štandarda*. Slováč, č. 199, 3.9. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7981c61f-77c8-41ed-bd7b-5dec11884fd7> [cit. 04. 12. 2025].

²⁴ *Hľadajú slovenských coriolanov*. Slováč, č. 237, 18. 10. 1944, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].

²⁵ BEARD, M.: *SPQR: a history of ancient Rome*, s. 141.

²⁶ BEARD, M.: *SPQR: a history of ancient Rome*, s. 217.

s motívom Coriolana. Než sa pozrieme na to ako v redakcii *Slováka* reagujú, mali by sme preskúmať pôvodnú zmienku. V článku autor nespomína o ktoré konkrétne noviny sa jedná, uvádza len „*pučistická tlač*.“²⁷ Pôvodný článok sa nám podarilo dohľadať v periodiku *Čas*, konkrétne sa jedná o článok *Pyšný Rím (Bratislavský Coriolani)*.²⁸ Tento text je veľmi zaujímavý a zaslúžil by si hlbšie skúmanie, avšak z dôvodu nízkeho rozsahu tejto práce vyberieme z neho najzaujímavejšie časti. Hneď druhá veta je jasnou metaforou na vládu Slovenského štátu. „*Patricijovia, vysoká vrstva ríše oduševňovala ľud, „plebs“, do boja, bo prehraný boj by znamenal nie len pokorenie Ríma, ale aj koniec panstva patricijov.*“ Ďalej autor pokračuje a spomína samotného Coriolana, vynechávajúc jeho vojnové úspechy, a venuje sa problematike jeho snahy rušiť úrad tribúna ľudu. „*Coriolán ostal tvrdý aj pri pohľade na hladom umierajúcich. Za otvorenie skladišť požadoval, aby sa ľud zriekol inštitúcie tribúnov ľudu. Plebs sa však nepoddal. Coriolána vyhnal z Ríma.*“²⁹ V týchto vetách vidíme kritiku vlády, ktorá je životne závislá na vojenskom úspechu svojho štátu, a taktiež istú výzvu k ľudu aby sa zlej vlády zbavil. Následne prerozpráva autor príbeh Coriolana, ktorý sa pridal k nepriateľovi napochodoval s ním ku bránam Ríma, kde ho matka presvedčila, že koná zlo, nakoniec sa stiahol a nepriateľom bol popravený. Ak by čitateľovi metafora náhodou nebola jasná, tak to potvrdia „*Schválne som vyrozprával celú históriu Coriolána, Je veľmi časová. Je celkom priliehavá. Naši bratislavskí zradcovia s ňa by k nemu boli do chodili do školy.*“ Článok vymenúva rôznych vplyvných členov HSĽS ako Corilanov s číslou ale prezidenta spomína takto: „*Slovenský Coriolán, pravého razenia bez čísla, Dr. Jozef Tiso.*“ Tisovi článok vyčíta: „*...miesto toho, aby sa bol postavil, ako takzvaný vodca, na čelo odboja, na zachránenie svojho postavenia najprv chlácholivými slovami chcel zlomiť ducha odboja v prospech nepriateľa a keď to nešlo, vyhrážkami a privolávaním cudzej pomoci chcel vyhladiť úprimné, otvorené prejavenie slovenskej duše.*“³⁰

Vo vyššie spomínanom článku v novinách *Slovák*, reagujú na tento článok. Príbeh Coriolana niekoľko krát označia ako „*ROZPRÁVKA*“, čím vyjadrujú jasný postoj k antickým

²⁷ *Hľadájú slovenských coriolanov*, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].

²⁸ *Pyšný Rím (Bratislavský Coriolani)*. *Čas*: ústredný orgán Demokratickej strany na Slovensku, č. 1, 17. 9. 1944, s. 2. Online: <https://dikda.snk.sk/uuid/uuid:3c168299-1660-41c4-96be-5e9f66f5e12f> [cit. 04. 12. 2025].

²⁹ *Pyšný Rím (Bratislavský Coriolani)*, s. 2. Online: <https://dikda.snk.sk/uuid/uuid:3c168299-1660-41c4-96be-5e9f66f5e12f> [cit. 04. 12. 2025].

³⁰ *Pyšný Rím (Bratislavský Coriolani)*, s. 2. Online: <https://dikda.snk.sk/uuid/uuid:3c168299-1660-41c4-96be-5e9f66f5e12f> [cit. 04. 12. 2025].

motívom.³¹ Ten staroveký Rím, ktorý mal byť na toľko rozvinutý, že mal mať cisár Commodus prvý prototyp auta a Caesar vydávať prvé noviny je zrazu len rozprávkou, ktorú si hovoria povstalci.³² V texte obhajujú všetkých spomínaných členov HSLŠ, a keďže sme citovali ako bol popisovaný Tiso, popíšeme obhajobu po odcitovaní citátu o Coriolanovi pravého razenia píše: „*Teda Dr. Jozef Tiso začal podpaľovať dediny, rakať našich vojakov oproti Slovákom? On vraždil ľudí a hádzal ich do Hrona?*“³³ Táto obhajoba korešponduje s tým, ako Slováč propagandisticky vykresľuje partizána. Autor článku rýchlo preberie motív Coriolana a píše: „*To je Beneš. Utečie do cudziny a odtiaľ sa vyhráža nášmu národu; však sa on vráti za pomoci svojich spojencov a naučí Slovákov mať samostatný štát.*“ Článok autor ukončí vetou: „*Kto chce brať samostatnosť slovenskému národu, ten ho vraždí. A keď to robí vlastný syn, ten je Coriolan.*“³⁴ Oba články, či už ten v periodiku Čas alebo ten v Slováčovi, nám demonštrujú vnímanie nepriateľa. Zatiaľ čo v Čase, je nepriateľom nemecký okupant, ktorý prišiel na Slovensko so súhlasom prezidenta, pre redakciu Slováka je väčší nepriateľ partizán a československý vojak. Toto bol zároveň posledný nami objavený výskyt antických naratívov v periodiku Slováč, v nami skúmanom období.

Bojovník: orgán Československej armády (povstalecký uhol pohľadu)

Možno prekvapivo, povstalci nepracujú s antickými motívami na glorifikáciu bojového nasadenia, ale skôr ako vyburcovanie k boju nasledujúcemu. V tomto periodiku sa do veľkej miery pracuje s historickými motívami ale vyskytuje sa aj naratív slávnej súčasnosti „*Prežívame najslávnejšiu kapitolu našich dejín vôbec. Pohľadom do dejín zistíme, že nebolo dosiaľ obdobia tak spontánnej odhodlanosti nášeho národa.*“³⁵ Prvú zmienku o antike nachádzame až 14. 10. 1944 v článku *Kto je to?*. Článok je vlastne hádankou, ktorá sa snaží opísať Adolfa Hitlera. Jedna pasáž tejto hádanky znie: „*Najväčší krvižižnivec vekov, predciaci sadistického rímskeho cisára Nerona. Muž ktorý si vynútil, aby otroci, zadubenci používali jeho meno za pozdrav.*“³⁶ Autor je pravdepodobne František Oktavec, vystupujúci pod skratkou Vr.³⁷ To že autor takto

³¹ *Hľadájú slovenských coriolanov*, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].

³² *Nič nového pod slnkom*, s.4. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bce6d8e4-e5ae-4d1d-987c-c0431c69171d> [cit. 04. 12. 2025].

³³ *Hľadájú slovenských coriolanov*, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].

³⁴ *Hľadájú slovenských coriolanov*, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].

³⁵ *Slovo k obsadenej Nitre*. Bojovník: orgán Československej armády, č.31, 11. 10. 1944, s. 4.

³⁶ *Kto je to?*. Bojovník: orgán Československej armády, č.33, 14. 10. 1944, s. 2.

³⁷ FEDOR, M.: *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939-1944*, s. 101.

použil cisára Nera ako odpudivý príklad nám vypovedá aj o fakte, že musela byť táto historická osobnosť medzi slovenskými vojakmi dostatočne známa. Zároveň Oktavec využil príkladu s Nerom, aby mohol Hitlerovi oddaných Nemcov prirovnať k otrokom. V nasledujúcom čísle, ktoré vyšlo 15. 10. opäť autor vystupujúci pod skratkou Vr., čiže sa jedna pravdepodobne o František Oktavec, ktorý píše: „*Po urputných bojoch, ktoré trvali dlhší čas na hrebeňoch Karpát, podarilo sa Červenej armáde s I. Československým armádnym zborom prekročiť poľsko – československé hranice. Radosť našich udatných bojovníkov dá sa porovnať len s pocitmi Odyssea, vracajúceho sa po dvadsiatich rokoch do vlasti.*“³⁸ Oktavec tu príklad mýtického Odyssea využíva na zvýraznenie útrap ktorými si museli vojaci v exile prejsť od roku 1938, kým mohli sa mohli vrátiť do vlasti. Taktiež svojim čitateľom hovorí o návrate Odyssea do vlasti, čím naznačuje blížiaci sa koniec príbehu Odyssei a útrap. Ak si uvedomíme, že povstalci videli jedinou nádej na úspech v skorom postupe Červenej armády cez Karpatské priesmyky, môžeme vidieť možnú propagandistickú silu akú malo toto tvrdenie na čitateľa.

V 39. čísle je publikovaná báseň Dušana Bronka *Bratia Vpred!*. Prvý verš básne znie takto: „*Vpred, bratia len vpred, jak zákon vlasti káže.*“³⁹ V tomto verši vidíme paralelu k slávnemu epigramu pripomínajúcemu padlých Spartánov v bitke pri Thermopylách: „*Poutníče, zvěstuj Lakedaimonským, že my tuto mrtvi ležíme, jak zákony kázali nám.*“⁴⁰ V článku *Posledné údery*, autor vyzdvihuje pozitivnosť vývoja na bojiskách a neodvratnosť nemeckej porážky. V tomto kontexte píše: „*Tak ako Gréci kedysi shadzovali nedonosencov a mrzákov s vrchu Taigetos, tak Slovania hľúšia a odstraňujú Nemcov s hladiny Europy. Niet inej pomoci posledné údery musia dopadnúť.*“⁴¹ Autor tohto článku sa podpísal ako Q. Na základe nám dostupných materiálov, sme neboli schopný dohľadať jeho totožnosť. Z množstva gramatických chýb a toho, že nehovoril o Slovákoch ale o Slovanoch sa domnievame, že sa jednalo o niekoho zo strany sovietskych partizánov. Tvrdenie o Grékoch zhadzujúcich nedonosencov a mrzákov sa zakladá na tvrdení Plutarcha v životopise Lykurga. Plutarchos píše o tom, ako musel každý spartský otec zaniest svojho syna po narodení na kontrolu starším krajanom. Ak dieťa nebolo uznané ako zdravé a dostatočne silné, bolo poslané do priepasti Apothet v blízkosti pohoria Taygetos.⁴² Ak pracujeme s Plutarchom, musíme si však uvedomiť, že pôsobil v 1. storočí n.l.. Keďže podobnú prax nezaznamenal žiaden z dejepiscov pôsobiacich

³⁸ *Mŕtvy generál*. Bojovník: orgán Československej armády, č.34, 15. 10. 1944, s. 1.

³⁹ BRANKO, Dušan: *Bratia Vpred!*. Bojovník: orgán Československej armády, č.39, 21. 10. 1944, s. 1.

⁴⁰ BAHNÍK, Václav: *Simonides. Slovník antické kultury*. Praha 1974, s. 10.

⁴¹ *Posledné údery*. Bojovník: orgán Československej armády, č.39, 21. 10. 1944, s. 1.

⁴² PLÚTARCHOS: *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, Praha 1967, s.87.

bližšie k obdobiu slávy Sparty, je otázne či k tejto praxi naozaj dochádzalo. Za pozornosť stojí kontext v ktorom boli tieto riadky písane. Číslo 39 vyšlo 21. 10. 1944. Dva dni predtým, 19.10., začal sústredený nemecký útok z troch strán, tentoraz aj z Maďarského územia.⁴³ Situácia sa nevyvíjala teda vôbec dobre a bolo potrebné zvýšiť morálku vojska pred ústupom do hôr.

Venkov (pohľad z Protektorátu)

V protektoráte Čechy a Morava, sme predpokladali, samozrejme, nižší výskyt správ súvisiacich so Slovenským národným povstaním. Prvou zmienkou je podobne ako v periodiku *Slovák* prejav prezidenta Jozefa Tisa.⁴⁴ Prejav je uverejnený dva dni po jeho publikácii v *Slovákovi* a tri dni po jeho prednesení. Celkovo sa v skúmanom období 29.8. 1944 – 5. 11. 1944 nachádza v približne 26 zmienok o udalostiach na Slovensku, žiadna z nich nepoužíva žiaden antický motív. V skúmanom období sme objavili niekoľko článkov, ktoré s antickými motívami pracujú. V duchu motta „*přání otcem myšlenky*“ by sme mohli vidieť akýsi súvis v článku *Dardanelami* v čísle vydanom 16. 9. Ide o článok profesora Aloisa Musila publikovaný po jeho smrti. V tomto článku Musil opisuje svoju cestu a popri tom opisuje dejiny regiónu. Jedna veta ktorá prenikla do novín skôr omylom ako úmyselne je: „*Kde byly ty doby, když nám profesor dějepisu líčil pochod perského vojska a slávné hrdinství druhů Leonidových, kteří zahynuli za svobodu své vlasti!*“⁴⁵ Súvis s povstalcami, ktorý v dobe publikovania umierali za slobodu by sme tu vidieť mohli, avšak dopúšťali by sme manipulácie s dejinami snád' väčšej ako niektoré nami analyzované články. 19. 9. nachádzame krátku správu o činnosti historikov v Ríši, ktorí vydávajú zbierky gréckych, latinských a tiež etruských nápisov, zbierku a spracovanie gréckych mincí, diel nekonkretizovaných gréckych lekárov a gréckych cirkevných spisovateľov.⁴⁶ Ďalšie Antické motívy vidíme v článku *Polsko nadále Achillovou patou spojeneckého poměru*. Autor článku tu preberá naratív ktorý použili v *Daily Telegraph*.⁴⁷ Posledným motívom, ktorý sme v tomto periodiku našli je správa o uvedení činohry *Pomsta Catullova* v rozhlase.⁴⁸ Dielo *Pomsta Catullova* sme taktiež preštudovali a neobjavili sme v ňom žiaden motív, ktorý by bolo možné preniesť na problematiku SNP.

⁴³ JABLONICKÝ, J.: *Povstanie bez legend*, s. 449.

⁴⁴ *Dr. Tiso k slovenskému národu*. Venkov, č. 207, 2. 9. 1944, s. 1.

⁴⁵ MUSIL, Alois: *Dardanelami*. Venkov, č. 219, 16. 9. 1944, s. 3.

⁴⁶ *Budou vydáni nejstarší řečtí spisovatelé církevní*. Venkov, č. 221, 19. 9. 1944, s. 4.

⁴⁷ *Polsko nadále Achillovou patou spojeneckého poměru*. Venkov, č. 253, 26. 10. 1944, s. 1.

⁴⁸ *Pomsta Catullova*. Venkov, č. 257, 31. 10. 1944, s. 4

Záver

V tejto práci sme na základe dobovej tlače skúmali zneužívanie antických motívov v kontexte Slovenského národného povstania. Hľadali sme odpoveď na otázky: Pracovala dobová tlač s antickými motívami? Pracuje s antickou tematikou viac slovenská alebo česká tlač? Vyvíja sa s priebehom povstania intenzita alebo spôsob práce s týmito naratívami? Odpoveď na tieto otázky sme skúmali analýzou periodík *Slovák*, v období 25. 8. 1944 – 5. 11. 1944. Periodikum *Bojovník: orgán Československej armády* sme skúmali v celom období jeho publikovania a to v období od 6. 9. 1944 – 25. 10. 1944 a periodikum *Venkov* sme skúmali v období 29.8. – 5. 11. 1944. Uspokojivo sme zodpovedali prvú zo spomenutých otázok, keď sa nám podarilo argumentáciu k téme SNP nájsť vo všetkých skúmaných Slovenských periodikách. Náš predpoklad o menšom výskyte antických naratívov súvisiacich s SNP v periodiku *Venkov* sa potvrdil. Boli sme schopný nájsť články používajúce takéto motívy, ale ani jeden nemal súvis s prebiehajúcim povstaním. Na druhú otázku sme teda neboli schopný nájsť uspokojivú odpoveď. Odpoveď na tretiu otázku sme v práci zodpovedali čiastočne. V periodiku *Slovák* sme videli spomínanie antického sveta a jeho pozitívne vykresľovanie. S vypuknutím povstania pomaly antické naratívy ustúpili do pozadia, a odpor voči antickým motívom narástol úmerne s tým, ako tieto motívy začala používať povstalecká tlač. V periodiku *Bojovník: orgán Československej armády*, zasa môžeme pozorovať pomalší vývin, keď sa prvé spomienky antického sveta vynárajú až 14. 10. 1944 a ich počet a intenzita rastie spolu so zhoršujúcim sa vývojom povstania.

Resume

Práca sa zaoberá zneužívaním antických naratívov v českej a slovenskej tlači v súvislosti s udalosťami Slovenského národného povstania. Cieľom práce je analyzovať spôsob, intenzitu a význam využívania antických historických motívov v troch vybraných periodikách *Slovák*, *Bojovník: orgán Československej armády a Venkov* a porovnať ich v kontexte rozdielnych politických postojov.

Práca je založená na analýze primárnych prameňov, dobovej tlače zo skúmaného obdobia od augusta do novembra 1944, a na využití sekundárnej odbornej literatúry. Práca sleduje akým spôsobom jednotlivé periodiká pracovali s antickými motívmi v propagandistickom, symbolickom a mobilizačnom kontexte.

Výsledky práce ukazujú, že antické naratívy boli využívané najmä v slovenskej tlači, a to odlišným spôsobom v závislosti od politickej orientácie periodika, a situácie v ktorej boli publikované. Kým v periodiku *Slovák* sa s vypuknutím povstania ich význam mení na polemický a odmietavý, povstalecký *Bojovník* ich postupne využíva ako mobilizačný a symbolický prostriedok. V protektorátnom periodiku *Venkov* sa priama súvislosť antických motívov so SNP nepreukázala.

Zoznam prameňov a literatúry

Pramene:

- *Aké boly divy staroveku?*. Slovák, č. 192, 26.8. 1944, s. 4. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bce6d8e4-e5ae-4d1d-987c-c0431c69171d> [cit. 03. 12. 2025].
- BRANKO, Dušan: *Bratia Vpred!*. Bojovník: orgán Československej armády, č.39, 21. 10. 1944, s. 1
- *Budou vydáni nejstarší řeční spisovatelé církevní*. Venkov, č. 221, 19. 9. 1944, s. 4.
- *Čo symbolizujú zvieratá*. Slovák, č. 195, 30.8. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:23273c7f-b000-4ae4-be36-97bcd3aaee6a> [cit. 03. 12. 2025].
- *Dr. Tiso k slovenskému národu*. Venkov, č. 207, 2. 9. 1944, s. 1.
- *Hľadajú slovenských coriolanov*. Slovák, č. 237, 18. 10. 1944, s. 3. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7b17bb41-2fca-4aaa-9c99-945fcf87376b> [cit. 04. 12. 2025].
- *Kto je to?*. Bojovník: orgán Československej armády, č.33, 14. 10. 1944, s. 2.
- *Mimicke počiatky starogréckeho divadla*. Slovák, č. 196, 31.8. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025]
- *Moderné stavby v staroveku*. Slovák, č. 196, 31.8. 1944, s. 6. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025].
- *Modrianska Odysea*. Slovák, č. 193, 27.8. 1944, s. 7. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a4913929-c936-49d9-9cb8-aead42475ab0> [cit. 03. 12. 2025].
- *Mŕtvy generál*. Bojovník: orgán Československej armády, č.34, 15. 10. 1944, s. 1.
- MUSIL, Alois: *Dardanellmi*. Venkov, č. 219, 16. 9. 1944, s. 3.
- *Nemecké vojsko neprichádza Slovensko obsadiť*. Slovák, č. 196, 31.8. 1944, s. 1. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6630521-9878-40c3-9ff8-bcb17b1d2fa3> [cit. 03. 12. 2025].
- *Nič nového pod slnkom*. Slovák, č. 192, 26.8. 1944, s.4. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:bce6d8e4-e5ae-4d1d-987c-c0431c69171d> [cit. 03. 12. 2025].
- PLÚTARCHOS: *Životopisy slavných Řeků a Římanů*, Praha 1967, s.87.
- *Polsko nadále Achillovou patou spojeneckého poměru*. Venkov, č. 253, 26. 10. 1944, s. 1.
- *Pomsta Catullova*. Venkov, č. 257, 31. 10. 1944, s. 4
- *Posledné údery*. Bojovník: orgán Československej armády, č.39, 21. 10. 1944, s. 1.

- *Pyšný Rím (Bratislavský Coriolani)*. Čas: ústredný orgán Demokratickej strany na Slovensku, č. 1, 17. 9. 1944, s. 2. Online: <https://dikda.snk.sk/uuid/uuid:3c168299-1660-41c4-96be-5e9f66f5e12f> [cit. 04. 12. 2025].
- *Slovo k obsadenej Nitre*. Bojovník: orgán Československej armády, č.31, 11. 10. 1944, s. 4.
- *Vojenská zástava a štandarda*. Slovák, č. 199, 3.9. 1944, s. 5. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7981c61f-77c8-41ed-bd7b-5dec11884fd7> [cit. 04. 12. 2025].

Literatúra

- BEARD, Mary: *SPQR: a history of ancient Rome*.. London 2016
- FEDOR, Michal: *Bibliografia periodík na Slovensku v rokoch 1939-1944*. Martin 1969
- JABLONICKÝ, Jozef: *Povstanie bez legend*. 2. Bratislava 2024
- Kol. autorov. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974.
- KONČELÍK, Jakub. Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava. In Foret, M. - Lapčík, M. - Orság, P. (ed.). *Média dnes : reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008, s. 295-311
- MECKLER, Michael: *The Beginning of the 'Historia Augusta.'* Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte 45, 1996, č. 3, s.364 - 375. Online: <http://www.jstor.org/stable/4436432> [cit. 03. 12. 2025].